

співтрапезник (трапезник, трапеза). Полімотивованість характерна й для похідних з іншомовними префіксами *контр-, анти-, нео-*: *неоплатонік* (платонік, неоплатонізм).

На думку дослідниці, діапазон полімотивацій в іменників зі значенням особи від двох до п'яти. Переважний різновид мотивації – бімотивація [2, 17].

У ряді випадків важко визначити, на базі якого слова утворене похідне, оскільки однаково можливі його зв'язки з кількома словами. Правильніше вказати на подвійну можливість словотворення, ніж дати однозначне рішення. "Специфіка словотвору – у його багатоплановості, у різнобічності його зв'язків, а тому будь-який однобічний розгляд процесів словотвору перестає відображати фактичний стан справ і суттєво обмежує власну проблематику словотвору" [3, 346].

Отже, множинність мотивації похідних є результатом історичного розвитку слова (групи слів) і може стати активним мовним фактором, оскільки вона представляє свого роду «інкубатор», у якому народжуються потенційні зразки новоутворень [1, 10-11].

Література

1. Балалыкина Э. А. Русское словообразование / Балалыкина Э. А., Николаев Г. А. – Казань: КГУ, 1985. – 184 с.
2. Каспришин З. Е. Множественность словообразовательной мотивации в современном украинском языке: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.01 «Українська мова» / Каспришин З. Е. – К., 1989. – 17 с.
3. Кубрякова Е. С. Словообразование / Кубрякова Е. С. // Общее языкознание / ред. Б. А. Серебренников. – М.: Наука, 1972. – С. 386-394.
4. Лопатин В. В. Русская словообразовательная морфемика / Лопатин В. В. – М.: Наука, 1977. – 315 с.
5. Ширшов А. И. Множественность словообразовательной мотивации в современном русском языке / Ширшов А. И. – Ростов н/Д: РГУ, 1981. – 117 с.

УДК 811.161.2

В. І. Кажан, Р. П. Калініна

ЗАПОЗИЧЕНІ СЛОВА В СУЧАСНОМУ СЛОВНИКУ ПОПКУЛЬТУРИ

Кажан В. І., Калініна Р. П. Запозичені слова в сучасному словнику попкультури.

У статті здійснено аналіз запозичень, що називають явища масової культури; виявлено спільні для близькоспоріднених мов парадигматично-синтагматичні закономірності; засвідчено розширення словникового складу загальнолітературної мови.

Ключові слова: запозичене слово, попкультура, словотвірна система, функціонування.

Кажан В. И., Калинина Р. П. Заимствованные слова в современном словаре попкультуры.

В статье анализируются заимствования, называющие явления массовой культуры; обнаружены общие для близкородственных языков парадигматическо-синтагматические закономерности; засвидетельствовано расширение словарного состава общелитературного языка.

Ключевые слова: заимствованное слово, попкультура, словообразовательная система, функционирование.

Kazhan V. I., Kalinina R. P. The borrowed words in the modern dictionary of pop culture.

The article deals with the borrowings, which name the phenomena of a masscult; common paradigmatic and syntagmatic laws for common languages are found out; the expansion of dictionary structure common literature language is certified.

Key words: the borrowed word, pop culture, word formation system, functioning.

Мова масової комунікації має бути соціально значущою, доступною, інформативною, «дієвою для різних соціальних категорій і груп» [7, 20].

Вивчення мовних особливостей україномовних («Україна молода», «Критика», «Коментар», «Культура і життя») та російськомовних («Аргументы и факты», «Комсомольская правда», «Арт-Мозаика») газет та тижневиків за останній період (2008 – початок 2009 рр.) засвідчує розширення словникового складу загальнолітературної мови завдяки активному залученню іншомовної лексики зі сфери масової, або популярної, культури (музики, кіно, мистецтва, літератури, шоу-бізнесу). Через широку популярність позначуваних нею реалій найбільш схильною до сприйняття такої лексики є молодіжна аудиторія.

Ілюстративний матеріал демонструє відновлення більш ранніх запозичень, більшість із яких уже пристосувалася до мови-реципієнта, наприклад: укр.: *колаж, дубляж, субтитри, бестселер*; рос.: *импресарио, ротация, комиксы, кинодистрибьюторы* тощо. Запозичені терміни-слова наділені словотворчими потенціями, що виявляються у формуванні похідних одиниць, переважно прикметників, які використовуються у прямому значенні. Вони утворюються: а) суфіксальним способом: укр.: *хітовий* (сингл); *топові* (виконавці), *поп-фолькова* (мелодія); *аматорський* (фільм); *кобзарство*; *бандурництво*; рос.: *фентезийные* (сказання); *медийные* (лица); *мейнстримное* (звучание); *фанковые* (ритмы) *онлайновая* (школа); *хэдвайнерский* (ведущий) та ін.; б) префіксальним способом (надзвичайно рідко): укр.: *антимейнстрім, суперхіти*, рос.: *неформат, спродюсировать*.

До словотвірної системи обох мов залучаються інтернаціональні компоненти, які входять до морфемної будови складних слів. Подібне явище набуває подальшого поширення. Наприклад: укр.: *радіодіджей, міні-бенефіс, мега-зірка, кінопортал, телешоу; дискографія, кінофундація, кінокутюр'є; мегахіт*; рос.: *киношлягер, ретросаунд, електро-поп; мини-сериал (лента); монодрама, мегапопулярный, макси-сингл, киносэмпл, мини-фест* тощо.

У мові ЗМІ активізується також процес утворення нових складених складних слів (за термінологією В. М. Немченка – 4) способом осново- та словоскладання, що свідчить про розвиток рис аналітизму в українській і російській мовах. Можна виділити такі моделі складних слів:

– запозичене слово + запозичене слово (як правило, з англійської мови): укр.: *фольк-рок, інтернет-портал, реп-кліп, реаліті-шоу, поп-арт, шоу-кастинг*; рос.: *триллер-римейк, рэп-баттл, имидж-дизайнер, регги-хит, фэшин-стори, альтер-эго, брейк-баттл, инди-лейбл, лонг-плей, лейтин-рок* та ін.;

– запозичене слово + питоме слово: укр.: *інтернет-голосування, соул-зірка, гранд-роль, арт-ярмарок, фольк-запис, медіанасильство*; рос.: *шорт-лист, трек-лист, камео-роль, баттл-песня, демо-запись, письмо-эмбарго, медиа-поддержка*. У подібних моделях запозичене слово займає переважно препозицію, зрідка – постпозицію;

– запозичене слово + старе запозичене слово, яке давно ввійшло в лексичну систему мови: укр.: *топ-позиція, радіо-хіт, фільм-фентезі, рекорд-лейбл, інтернет-форум, мейнстрім-рок, медіа-магнати, рок-бард*; рос.: *кавер-версия, бэк-вокал, актер-хоббит, демо-версия, фэшин-канал, саунд-продюсер, фольк-авангард, рок-тоталитаризм, рэп-радиостанция, рок-клише, рок-стереотипы*.

Менш активними є трикомпонентні найменування, наприклад, *хип-хоп-батл, хип-хоп-вечеринка (середина, тусовка, сообщество, кумир), проект-веб-портал, етно-диско-вечорниці; нон-стоп-екшн; вело-екстрим-триалисты, панк-рок-кафе, готик-фолк-сцена, ритм-энд-блюз*.

Варто звернути увагу на термінологічну номінацію словосполучень у сфері масової культури, яка деякою мірою порушує мовний стандарт. З іншого боку, утворення словосполучень, які складаються з двох, трьох і більше компонентів, дозволяє систематизувати і розширити стрижневі поняття за родо-видовими ознаками, надати їм деякої виразності та експресивності. Напр.: укр.: *панк-рокова композиція, художньо-аудіовізуально-театральна-літературно-філософський проект*; рос.: *скейт-хардкор-панковые группы, мюзиклово-джазовые мелодии* та ін.

За характером семантико-синтаксичних і морфологічних зв'язків між компонентами складені складні двокомпонентні найменування (терміни-іменники) можна поділити на два типи.

Перший тип охоплює слова, утворені поєднанням в єдине ціле двох самостійних іменників, синтаксичні відношення між якими є рівноправними. Напр.: укр.: *мейнстрім-рок, гот-патріот, треш-версія, бек-вокалістка, хіт-журнал*; рос.: *фешн-патриот, блюз-рок, топ-менеджмент, рок-артист, бэк-музыканты*.

Другий тип – це найменування, з яких перший (рідше другий) компонент є скороченою основою. У цьому типі виділяються такі підтипи:

а) з основою на -о: укр.: *промо-акції* (від промоут – сприяти, допомагати), *промо-тур, етно-хаус* (від етнос – народ); рос.: *демо-кассета* (від демонстраційний), *промо-сингл* та ін.;

б) з основою поп- (від популярний) і арт- (від артистичний, художній): укр.: *поп-хористка, поп-чарт, арт-інституції, поп-сингл*; рос.: *арт-мозаика, арт-рок, поп-лицо, поп-деятель, поп-представление* тощо;

в) з основою-аббревіатурою (зафіксовано незначну кількість одиниць): укр.: *піар-агентство, віп-трибуна*; рос.: *тіар-ход, вип-сектор, вип-билеты* тощо;

г) з основою (першою, другою, з обома) – іншим скороченням на зразок: укр.: *фан-сектор, рок-фест*; рос.: *фан-зона, брит-поп* тощо.

Зауважимо, що переважна більшість скорочених основ у цьому типі набула «статусу префіксоїдів, що сприймаються як усічення прикметникових основ» [3, 218].

Мова ЗМІ намагається (хоча не завжди послідовно) нейтралізувати в певний спосіб значну кількість запозичених слів:

– через підбір синонімів із питомої лексики (інколи спостерігається і в межах одного контексту) або запозичених слів, які давно ввійшли в стандартну мову, наприклад: укр.: *лейбл* – група (компанія, студія); *трек* – пісня (композиція); *ремейк (римейк)* – перезапис (фільму); *генерація* – покоління; рос.: *диджей* – ведучий; *данс* – танець; *сингл* – компакт-диск, *продакшн* – виробництво та ін.;

– через пояснення описовим способом у тексті змісту запозиченого слова, наприклад: укр.: *кіч* (стає лінією з найпопулярніших форм масової культури); *графіті* (у Нью-Йорку стрімко розвинулося нове урбаністичне мистецтво); *емо* (скорочено від emotion – емоційний) – молодіжна субкультура, яка бере свої початки з 80-х років на Заході; *Вплив Заходу, розвиток новітніх технологій призвели до появи молодіжних субкультур: готи, емо, панки, репери, реггі, хули, скінхеди, рокери* тощо. Їх часто одним словом називають *нефори, або неформали*; рос.: *Сейзлы* (продавці рекламного ефіра) гораздо оперативнее реагируют на колебания рынка; *камео* – із підзаголовка: *Англ. слово «cameo» буквально переводится как «камея», т.е. ювелирное украшение с чьим-либо портретом. В кино «камео» означает нечто иное – участие в фильме звезды, которая исполняет эпизодическую роль. Термин впервые был использован продюсером М. Тоддом применительно к фильму «Вокруг света за 80 дней» (1956), в котором насчитывается 44 камео; И всем любителям*

боевиков в стиле «нон-стоп-экшн» (то есть безостановочного действия, которое не отпускает зрителей до самого конца фильма) рекомендую ленту к просмотру; Шесть мест съёмки, или на языке клипмейкеров, шесть локэйшенов.

Перед нами зразки текстів-пояснень, які популяризують знання серед широкого кола читачів, тому вони мають бути не тільки інформативними, соціально значущими, але й доступними, що досягається акцентуванням уваги не тільки на родо-видових ознаках абстрактних понять, а й на коротких історичних екскурсах про час, місце виникнення та етимологію термінів. Слід відзначити також використання емоційної лексики на противагу, приміром, науковим текстам.

Якщо в газетних текстах відсутні вказані засоби нейтралізації іншомовної лексики, то більша частина читачів не спроможна сприйняти інформацію через відсутність у контексті тлумачення значення запозичених одиниць, якими деякі тексти перенасичені. Наведемо приклади: *Жанр значення не має – від традиційних інструментів на зразок живопису до мультимедіа, інсталяцій, гененінгів тощо, головний критерій – індивідуальність художника; Она его муза, импресарио, менеджер, имиджмейкер и домоправительница в одном лице.*

Певна кількість запозичених у сфері масової культури слів відповідає вимогам, що висуваються до термінів: бути максимально точними і короткими. Запозичення нерідко відбувається саме задля економії мовних засобів порівняно з питомими чи калькованими описовими виразами. Наприклад: укр.: *гран-прі* – найвища нагорода; *реноме* – репутація, усталена думка про кого-, що-небудь; *фентезі* – літературний стиль – ненаукова фантастика; *фолькзапис* – запис народної музики; *таблоїд* – газета невеликого формату (зазвичай бульварного змісту); рос.: *блокбастер* – кінофільм (вистава) з масштабним зніманням, масовими сценами; *перформанс (перфоманс)* – вид художньої творчості, який об'єднує театр з образотворчим мистецтвом; *ремикс (римикс)* – новий варіант, переробка старої мелодії пісні; *чарты* – списки популярності (рейтингу) виконавців; *комикс* – популярна серія малюнків з короткими оповідями, які утворюють суцільну розповідь розважального характеру.

Деякі запозичені слова, що донедавна вживалися у вузькій термінологічній сфері, починають долати цей бар'єр, переходять до загальнолітературної мови, розширюючи при цьому свої семантичні можливості і нерідко набуваючи нових значень. Наприклад: *Продюсер зразу після перемоги запросив співиця на свій лейбл, де той і випустив свій дебютний альбом; Лейбл «Імперія» стрімко ввірвався до вітчизняного шоу-бізнесу (контексти допомагають з'ясувати, що слово «лейбл» – це не тільки фірмовий знак, яскрава наліпка, що прикрашає готовий одяг, а й музична група, фірма, студія); Любители рок-музики напевняка его запомнили по совместному треку с рок-группой;* у словосполученнях:

танцевальні *треки*, скачивание *треков*, *трек* «Полночь»; заглавний *трек* альбома (слово «трек (треки)» набуло значення «музикальна композиція (пісня)»); *Создание торговых марок – вот мейнстрим современного искусства. Здесь все важно: цвет, линия, образ, музыка, слово* (за словником, мейнстрім – джазовий термін, яким позначають помірно прогресивні напрямки будь-якого джазового стилю; у статті слово вжито у значенні «головний напрямок у мистецтві взагалі»); ще один контекст з останнім словом: заголовок «*Неформат*» – *в бой с мейнстримом!*» («Неформат» – незалежна літературна премія). Термін набув узагальненого значення: «літературний твір, який нічим не виділяється із загальної течії, тобто звичайний формат, позбавлений оригінальності, живих прийомів, свіжих типів сприйняття тощо.

У мові газет спостерігаємо спільні для близькоспоріднених мов парадигматичні й синтагматичні закономірності: запозичені слова залучаються до процесу переосмислення значення, розширення лексичної сполучуваності, що нерідко призводить до метафоричних переносів і як наслідок – до формування експресивно-стилістичного змісту. Наприклад: укр.: *фортепіанний альянс; яскравий колаж булгаковського бестселера; гуру маркетингу; гаряча ротація*; рос.: *саундтрек современной жизни; брендированный мир; драйвовая гитара* та ін.

Експресивність мас-медійних текстів забезпечується й утворенням від опорних запозичених слів похідних одиниць, що мають яскраві ознаки okazionalnosti. Наприклад: укр.: *кінографоманія; Бондіада* (від Бонд); *кінофест* (фест – від фестиваль); *атракціономанія*; російський *шоубіз* (замість шоу-бізнес); *рокенрольно* (рос.: рок-н-рольно; по-рок-н-рольному); рос.: *запитченний* (від питч); *забрейковать* (від брейк); *лоходэнс*; *хип-хопчик*; *баттлиться* (від баттлы – танцювальні битви); *поттериана* (від Поттер); *рокерша*; *фанатить* (від фанат); *випы и випушки*; *песни-несаундтреки* і т.ін.

Завдяки схожості звукової оболонки запозичені одиниці залучаються до мовної гри, що надає тексту додаткової експресії й оригінальності. Цікавою є така ілюстрація зі словами *сбрєндившиє* і *брєндинг*: Заголовок «*Сбрєндившиє...*» (іронічне просторічне слово утворено від дієслова «сбрєндить» – утратити розум; «сбрєндить» – від «брєнд» – алкогольний напій). Контекст: «*Украина, как и другие страны постсоветского пространства, переживает бум брєндинга*» (брєндинг – від брєнд – торгова марка).

Загадковість і зацікавленість викликають ті запозичені слова, які дотепер ще не зафіксовані тлумачними словниками та словниками іншомовних слів (це явище спостерігаємо в обох мовах). Наприклад: укр.: *бек-вокал* (вокальний супровід сольного номера); *реліз* (презентація альбому записаного диску); *фронтмен* (соліст, керівник групи); *біт* (музикальний ритм); рос.: *кавер-версия* (один виконавець подає свою

версію композиції другого без його участі); *регги* (музикальний стиль); *шорт-лист* (короткий список-перелік); *хэдлайнер* (ведучий заходу); *райдер* (список запитів виконавця до організаторів гастролей) тощо.

Отже, за умови збереження комунікативності та функціонально-стилістичних обмежень запозичення стають одним із джерел поповнення сучасного словника популярної культури. Розширюється сфера використання інтернаціональної лексики.

Прогнозуємо, що певний арсенал запозичених одиниць перейде до загальнонародної мови. Припускаємо, що число іншомовних слів у мові сучасних ЗМІ буде певною мірою відрегульовано (перш за все через пошук рівнозначного питомого матеріалу, семантично еквівалентного запозиченому). У такому процесі нормалізації й упорядкування доцільно враховувати культурно-мовну компетенцію читачів, прагнути до помірною запозичення.

Література

1. Большой словарь иностранных слов. – М.: ООО «Дом Славянской книги», 2009. – 992 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української літературної мови. – К.: Ірпінь. ВТФ «Перун», 2009. – 1736 с.
3. Колоїз Ж. В. Українська okazіональна деривація: [монографія] / Жанна Василівна Колоїз. – К.: Акцент, 2007. – 310 с.
4. Немченко В. Н. Современный русский язык. Словообразование / Василий Николаевич Немченко. – М.: Высшая школа, 1984. – 255 с.
5. Новый словарь иностранных слов / [глав. ред. В. А. Адамчик]. – М.: АСТ; Мн.: Харвест, 2007. – 1152 с.
6. Современный толковый словарь русского языка / [глав. ред. С. А. Кузнецов]. – СПб: Норинт, 2004. – 960 с.
7. Солганик Г. Я. Общие особенности языка газеты / Г. Я. Солганик // Язык и стиль средств массовой информации и пропаганды. – М.: МГУ, 1980. – С. 5-23.

УДК 808.3-55.01:800.2/24

К. А. Качайло

ОСОБЛИВОСТІ СТРУКТУРИ І СЕМАНТИКИ НАЗВ ПРЕДМЕТІВ (КОНФІКСАЛЬНІ ІМЕННИКИ НА -ОК)

Качайло К. А. Особливості структури і семантики назв предметів (конфіксальні іменники на -ок)

У статті досліджено в діахронічному аспекті особливості словотвірної структури і семантики іменникових конфіксальних дериватів на *-ок* – назв предметів, що зафіксовані в середньо- та новоукраїнській мові. У творенні таких похідних слів бере участь сімнадцять конфіксальних морфем із постпозитивною частиною *-ок*. З огляду на це виклад матеріалу здійснено в напрямку до зменшення продуктивності словотвірних типів.